

# Samisk bibliotekteneste

Bidrag til bibliotekutredningen

Liv Inger Lindi



Bibliotek-  
utredningen

2005 – 2006

## **Innledning**

*"Den samiske kulturen er en dynamisk kultur og i konstant endring. De reelle mulighetene til å kunne sikre og utvikle kulturen ligger i å kunne styre utviklingen, og derfor er selvbestemmelse helt sentralt. Kultur er et vidt begrep. Kultur omfatter litteratur, kunst, musikk, religion osv, men også de verdier, normer, koder og symboler som mennesker overtar og viderefremmer fra generasjon til generasjon." (Sametingsplanen 2002-2005)*

Dette bidraget bibliotekutredningen vil i all hovedsak ta for seg status og forslag til tiltak når det gjelder samisk bibliotekstjeneste i Norge. Bibliotekene har en anerkjent rolle som kulturbærende institusjoner i Norge, og er et viktig redskap når man skal styrke samisk språk, kultur og samfunn. Dette krever at alle bibliotek, spesielt i de samiske områdene, er seg sitt ansvar bevisst når det gjelder å gi et tilbud også til sine samiske brukere. Utfordringen ligger i å gi det samiske en naturlig plass i det enkelte bibliotek, og ikke la det fortsette å være noe særskilt, i periferien av bibliotekets tjenester.

Sametinget er blitt overført midler til en rekke samiske kulturinstitusjoner og tiltak på kulturområdet fra Kultur- og kirkedepartementet. Hensikten med overføringen er å gi Sametinget en mer direkte innflytelse på forvaltningen av midler til samiske kulturtiltak og institusjoner som har samisk kunst og kultur som sitt arbeidsområde. Sametinget har i løpet av de 15 siste årene lagt politiske føringer for utvikling av samisk bibliotekstjeneste. Det er blitt laget en utredning som tar for seg Samisk spesialbiblioteks fremtidige rolle, hvordan bibliotekstjenester til den samiskspråklige befolkningen best kan organiseres og tiltak til utvikling på området. Sør-samisk bibliotekplan har vært oppe til behandling i Sametingsrådet, og i Sametingets budsjetter er det satt av midler til ulike bibliotekformål.

I denne teksten defineres samisk bibliotekstjeneste som det å formidle bøker og annet materiale på samisk språk og å formidle litteratur om samisk kultur og samiske samfunnsforhold.

## **Fornorskningspolitikken.**

Samene er ett folk med bosettingsområder i fire stater: Norge, Sverige, Finland og Russland. Samisk bosettingsområde strekker seg fra Kola-halvøya i nordøst til Engerdal i Sør-Norge og Idre i Sør-Sverige. Samene er anerkjent som urfolk i Norge og står derfor i en annen stilling enn andre etniske minoritetsgrupper i Norden. ILO-konvensjon nr. 169 definerer urfolk som opprinnelige folk i selvstendige stater fordi de levde i sine bosettingsområder før nasjonalstatene og grensene ble opprettet.

Selv om det samiske folks rettigheter i dag er beskyttet både i internasjonale konvensjoner som Norge har tiltrådt og i bestemmelser i norsk lov, har det ikke alltid vært slik. Fra midten av 1800-tallet og fremover ble det ført en aktiv fornorsknings- og assimileringsspolitikk overfor samene. En politikk som hadde som formål å gjøre samer til nordmenn ved å forsøke å utslette både samisk språk og kultur. Dette gjaldt i særlig grad etter at sosialdarwinismens teorier begynte å gjøre seg gjeldende, noe som medvirket til rasistiske holdninger og forestillinger om rasehierarki. Disse holdningene var med på å prege den politikken som ble ført av offentlige myndigheter. Den rådende oppfatningen var at samene stod på et lavt kulturelt nivå, og målsettingen var total assimilasjon. Av de mange tiltak som ble gjort i fornorskningspolitikken regi, var skolepolitikken overfor samene den mest effektive. Tidligere kunne samiske barn lære seg å lese og skrive på sitt morsmål. Ved slutten av 1800-tallet ble det lovfestet at undervisningen skulle foregå på norsk. Etter hvert ble det også lagt vekt på at barna ikke skulle snakke samisk seg i mellom. Dette var situasjonen for samiske barn i skolen til langt etter andre verdenskrig. Resultatet av fornorskningspolitikken var at store deler av den samiske befolkningen ble assimilert. Samene skjemtes over å være samer, og man forsøkte å skjule sin identitet ved å være same hjemme og norsk ute blant folk.

På slutten av 1930-tallet endret den offentlige holdning til minoritetspolitikken, og Kirke- og undervisningsdepartementet begynte å forberede positive reformer i og for skolen. Dette arbeidet ble forsinket som følge av krigen, men dette tok seg opp igjen på 50-tallet. I statsbudsjettet ble det bl.a. satt av bevilgninger til utarbeidelse av samisk lesebok, lønnstilskudd til lærere som lærte seg samisk og utgiving av lærebøker med norsk og samisk tekst. I 1951 kom også den første leseboka ut på norsk og nordsamisk; Margarethe Wiigs ABC.

I årene fra 1950 til 1980 ble det avgitt en rekke utredninger og innstillinger som la opp til en mer rettferdig behandling av samene som minoritet i Norge, men det var konfliktene rundt Alta-saken i årene rundt 1980 som

bidro til en mer aktiv innsats på det samepolitiske området. Myndighetene nedsatte Samerettsutvalget og Samekulturutvalget for å utrede samenes krav som ble reist i forbindelse med denne konflikten. Samerettsutvalget kom med sin første delinnstilling allerede i 1984, og denne la grunnlaget for Stortingets vedtak i 1987 om en egen samelov og dermed opprettelsen av Sametinget.

### **Samisk språk.**

*Et språk er trygghet, og morsmålet bærer lykke med seg hvor enn et menneske kommer i denne verden. Og det blir med tiden enda dyrere når det begynner å forsvinne.*

*Paulus Utsi*

Utsagnet fra den samiske poeten Paulus Utsi gir uttrykk for en minoritets syn på språket, og for et generelt syn på språket som en del av ens personlighet. Samisk språk er et minoritetsspråk i Norge. Språket er et av de mest grunnleggende elementer i samisk kultur. Det at flere innenfor et samfunn snakker samme språk styrker følelsen av fellesskap, og bidrar til samisk identitetsutvikling.

Samisk snakkes i fire land, og det er flere ulike dialekter. I Norge, Sverige og Finland er nordsamisk mest utbredt. I Sverige og Norge er også sørsamisk og lulesamisk i bruk. I tillegg snakker man østsamisk i deler av Finland og Russland. Disse dialektene er så forskjellige at man ofte snakker om at de er ulike språk. Aktiv og utvidet bruk av samisk språk er svært viktig når det gjelder den videre utviklingen av samisk kultur. Et resultat av fornorskningspolitikken er imidlertid at det er mange med samisk bakgrunn som har mistet språket eller ikke har hatt mulighet til å lære å lese og skrive eget språk. Samisk språk blir også nedprioritert i samhandling med andre, man bruker i stedet det språket som tilhører majoriteten i landet. I kontakt med både statlige, regionale og kommunale offentlige etater har man i følge sameloven krav på å få svar på det språket man henvender seg på. Realiteten er imidlertid at den samiske befolkningen fremdeles har liten reell valgmulighet når det gjelder bruk av samisk eller norsk i kontakt med offentlige etater. Det må enda gjøres mye for å øke bevisstheten rundt bruken av samisk språk i Norge.

I Sametingsplanen 2002-2005 står det at Sametinget vil motivere hver enkelt til å bruke samisk i alle sammenhenger, og over alt i det samiske samfunnet. Sametinget ønsker også å bidra til at det lages en språklig miljøvernkampanje for samisk språk. *Vi klarer oss med samisk!*

### **Samisk litteratur**

Samisk litteratur har ikke en lang skriftlig tradisjon. I 1910 utkom den første samiskspråklige boka skrevet av reindriftssamen Johan Turi. I boka *Muittalus samid birra* (En fortelling om samene) forteller han om en del av den samiske hverdagen. Boka kom samtidig i dansk utgave oversatt av Emilie Demant og den er oversatt til en rekke språk, men er ikke utgitt på norsk. Den første skjønnlitterære romanen på samisk kom ut bare to år etter. Anders Larsen skrev boka *Bainve-Algo* (Dagen gryr). Boka sier noe om hva fornorskningen har ført til, og framstiller noen årsaker til at samisk språk og kultur fikk lav status også blant mange samer.

Det var først i 1970-årene at det virkelig skjedde en oppblomstring av samisk litteratur og som har vart fram til i dag. På alle områder innen samisk kultur- og samfunnsliv skjedde det ting. Samiske kunstnerorganisasjoner og institusjoner ble etablert og man arbeidet for samiske rettigheter. Det ble stiftet flere samiske forlag, og det gjorde det også lettere for samiske forfattere å komme fram med sine manuskripter.

I dag er samisk litteratur på mange måter fortsatt i en særstilling. Dette er litteratur skrevet av en minoritet for en minoritet, med de problemer det innebærer. Mange samiske forfattere kan ikke skrive samisk, som følge av manglende opplæring og gjennom fornorskning og assimilering. Videre er det vanskelig å få utgitt samisk litteratur, av økonomiske årsaker. Forlagene kan ikke regne med store opplag som selger, og dermed må utgivelsen være fullfinansiert allerede før bøkene blir utgitt. Bevilgninger fra statlige myndigheter har heller ikke blitt bedre, og derfor må mange gode litteraturprosjekt vente i årevis før de kan realiseres. Dette er frustrerende for både forfattere, forlag og hele det samiske samfunnet. Til sist synes det vanskelig for samisk litteratur å nå fram i konkurranse med majoritetslitteraturen både ved utsalgssteder og i bibliotekene. Dette kan ha sin årsak i at forlagene sliter med å utgi tidsaktuelle bøker, og etterspørselen etter samisk litteratur blir også deretter.

## Lovgrunnlag og politiske føringer.

### Lovgrunnlag

Det samiske folkets rett til å bruke og å utvikle sitt eget språk, sin kultur og sitt samfunnsliv er regulert i flere lover og bestemmelser. Bibliotekloven pålegger ikke bibliotekene til å ta et spesielt ansvar for noen av de nasjonale minoritetene i Norge, men identifiserer brukerne som "alle som bor i landet". Statens bibliotektilsyn utga i 1993 veiledende retningslinjer for folkebibliotek hvor det blant annet heter "Pkt. 3f: Folkebiblioteket skal sørge for at språklige minoriteter, innvandrere, flyktninger og asylsøkere får litteraturtilbud på eget språk. Den samiske befolkningen skal spesielt tilgodeses." Med ulike lover og konvensjoner har den norske stat forpliktet seg til å ta ansvar for og legge til rette for utvikling av samisk språk, kultur og samfunnsliv.

Grunnlovens §110a:

*"Det påligger Statens Myndigheter at legge Forholdene til Rette for at den samiske Folkegruppe kan sikre og utvikle sit Sprog, sin Kultur og sit Samfundsliv."*

Sameloven:

I samelovens § 1-1 Formål heter det:

*"Lovens formål er å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe i Norge kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv."*

Og videre i §1-5 Samisk språk:

*"Samisk og norsk er likeverdige språk. De skal være likestilte språk etter bestemmelsene i kapittel 3."*

Kapittel 3 i sameloven er samelovens språkregler. Formålet med disse er å bevare og utvikle det samiske språket ved særlig å styrke bruken av språket i offentlige sammenheng.

Lov om folkebibliotek:

*"Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet gjennom informasjonsformidling og ved å stille bøker og annet egnet materiale gratis til disposisjon for alle som bor i landet. Det enkelte bibliotek skal i sine tilbud til barn og voksne legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet. Virksomheten skal være utadrettet, og tilbudene skal gjøres kjent. Folkebibliotekene er ledd i et nasjonalt biblioteksystem."*

Under Sametingets plenumssamling i mai 2001 kom det et forslag om å forandre folkebibliotekloven, slik at den sikrer en bedre bibliotekjeneste og ansvarliggjør bibliotekene overfor den samiske befolkningen ved lov. Den nåværende loven slår fast at folkebibliotekene skal gi et tilbud til hele befolkningen i Norge, den sier ingenting spesielt om samisk bibliotekjeneste. Det ble ikke gjort noen fremstøt med forslaget den gang, men en lovendring bør revurderes slik at også det samiske blir ivaretatt i en ny biblioteklov, slik også Vaagan foreslår i delutredningen "Bibliotekene og det flerkulturelle Norge".

### Politiske føringer.

Det har i løpet av de siste 15 årene blitt laget utredninger, redegjørelser og planer for utviklingen av samisk bibliotekjeneste. Et av de mest grundige og omfattende dokumenter som er laget er utredningen "Samisk bibliotekjeneste. Sámi sierrabibliotekka/Samisk spesialbibliotek mot en ny tid". Utredningen ble utarbeidet av et utvalg oppnevnt av tidligere Statens bibliotektilsyn etter initiativ fra Sametinget i 1993. I denne utredningen er Samisk spesialbiblioteks rolle blitt grundig vurdert og analysert for første gang. På bakgrunn av utredningens konklusjon vedtok Sametinget i 1995 at Samisk spesialbibliotek skal høre inn under Sametinget. Utredningen tar også for seg bibliotekjenester til den samiskspråklige befolkningen mer generelt, hvordan slike tilbud best kan organiseres, og tiltak til utvikling på området.

I 2003 ble St.meld. nr. 48 (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot 2014 fremmet overfor Stortinget. Formålet med meldingen var å trekke opp hovedlinjene for de kulturpolitiske prioriteringene fram mot 2014. Samisk kultur blir bare sporadisk nevnt i denne meldingen. For å synliggjøre de politiske visjoner og perspektiver for samisk kunst som manglet i stortingsmeldingen ble Sametingsrådets melding om samisk kunst behandlet i Sametinget i 2005.

Denne meldingen viser at Sametinget satser på å styrke og utvikle samisk kunst. Meldingen omhandler utviklingstrekk, virkemiddelbruk og fremtidige utfordringer innenfor de ulike kunstområdene.

Behovet for samisk litteratur er stort og tilbudet svært lite. Dette gjelder samisk litteratur innen alle sjangre, men behovet er kanskje størst når det gjelder skjønnlitteratur på samisk for ungdom. I dag finnes det dessverre få bøker skrevet eller oversatt for denne aldersgruppen, og de som finnes oppfattes av ungdommen som kjedelige og temaene er lite dagsaktuelle.

Sametinget har inngått samarbeidsavtaler med Troms, Finnmark, Nordland, Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Hedmark fylkeskommuner. Målet med avtalene er å styrke og synliggjøre samisk kultur, språk og samfunnsliv. Her inngår også utvikling av samiske bibliotek tjenester, og man har formalisert samarbeid med fylkesbibliotekene i Finnmark, Troms og Nordland.

I St.meld. nr. 33 Tilleggsmelding til St.meld. nr. 55 (2000-2001) Om Samepolitikken står det følgende om samisk litteratur:

*"Regjeringen vil stimulere til utgivelse av litteratur på samiske. Ett av hovedproblemene knyttet til litteratur på samisk er i dag er at bøkene som utgis oppnår lave salgstall. [...] Hvilke tiltak som kan bidra til å styrke situasjonen for samisk litteratur, må vurderes i lys av en avklart problemforståelse. En mulighet kunne være at det i en nordisk sammenheng - eksempelvis i regi av sametingene i Sverige, Finland og Norge - blir vurdert en felles innsats på dette feltet i forhold til den samiske befolkningen i de tre land, dvs. med basis i et økt lesergrunnlag. Regjeringen ser det derfor som viktig med nordisk samarbeid på dette området, og vil ta dette spørsmålet opp på møte mellom de ulike nordiske statsrådene som har ansvar for samiske spørsmål."*

Sametinget har i "Melding om samisk kunst" under utfordringer og prioriterte tiltak, sagt at Sametinget vil:

- arbeide for å øke rammevilkårene til litteraturtiltak
- samarbeide på nordisk nivå når det gjelder å fremme samisk litteratur
- at samiske publikasjoner sikres et økonomisk fundament for permanent utgivelse

I Sametingsplanen og i Sametingets budsjettbehandling har Sametinget lagt visse føringer for samisk bibliotek tjeneste. Sametinget behandlet også "Sametingsrådets redegjørelse om samiske bibliotek tjenester" i 2004.

I Sametingsplanen 2002-2005 står det følgende om samisk bibliotek tjeneste:

*"Det er et overordnet mål å gi hele den samiske befolkningen et tilfredsstillende bibliotektilbud. Bedre samiske bibliotek tjenester vil samtidig bidra til økt kunnskap og informasjon om samer og samisk kultur til den øvrige befolkningen. [...] De enkelte kommuner og bibliotek er selv ansvarlig for å etablere likeverdige bibliotek tjenester til den samiske og norske befolkningen, og har en selvstendig plikt til å ivareta de samiske brukernes interesser og behov. I dette arbeidet skal Samisk spesialbibliotek være en ressurs for andre bibliotek i deres arbeide med å utvikle samisk bibliotek tjeneste. Spesialbiblioteket skal gjennom aktiv veiledning og informasjon medvirke til at bibliotekene rundt om i kommunene selv klarer å bygge opp sin kompetanse på området, slik at også de etter hvert vil kunne tilby både samer og andre som etterspør tjenester, et tilfredsstillende bibliotektilbud på samisk og om samiske forhold..."*

Målsettingen om et bedre bibliotektilbud for den samiske befolkningen er klar, men hva med hvilke tiltak som skal til for å nå denne målsettingen? Hvilke ressurser og hjelpemidler finnes det i dag for å veilede og informere bibliotekene om deres oppgave også når det gjelder å gi en samisk bibliotek tjeneste?

### **Statlige tiltak**

En rekke samiske tiltak er overført til Sametinget fra de ulike departementenes budsjetter. De fleste av disse midlene er knyttet til eksisterende tiltak, og Sametinget har i svært liten grad blitt tilført frie midler for utvikling og iverksetting av egen politikk. Det statlige driftstilskuddet til de samiske bokbussene ble i 2002 overført til Sametinget fra Kultur- og kirke departementet, og i 2005 ble investeringstøtten til de samiske bokbussene lagt under Sametinget. Det er opprettet to nye tiltak til bibliotek i Sametingets budsjett - tilskudd til innkjøp av samisk bibliotekmateriale og midler til å arrangere bibliotekkonferanse.

I dag er det 6 samiske bokbuss som mottar driftstilskudd fra Sametinget. For Sametinget er det viktig å opprettholde og å utvikle det samiske bokbustilbudet. Bokbussene kompletterer bibliotekenes tjenester i områder med spredt samisk bosetting, og er et viktig ledd i arbeidet med å gjøre bibliotek tjenesten tilgjengelig for

alle. Tidligere ble 85% av driftutgiftene til disse bokbussene dekket av statlige midler. Det statlige tilskuddet har dessverre gått ned de siste årene fordi Sametinget ikke har fått økte økonomiske ressurser til samiske kulturformål.

Siden 2004 har Sametinget tildelt tilskudd innkjøp av samisk bibliotekmateriale til skole- og folkebibliotek. Målet med ordningen er å bidra til å styrke bibliotektilbudene til den samiske befolkningen der de bor og å motivere lokale bibliotek til å ta ansvar for sine samiske brukere. Det har vært avsatt kr. 200 000 til dette hvert år, og man har kunnet søke om tilskudd for inntil kr. 20 000. De to siste årene har Sametinget prioritert folke- og skolebibliotek i Finnmark, Troms, Nordland og det sørsamiske området. I 2006 kom det inn 38 søknader for til sammen over 660 000 kroner. Dette er svært gledelig, men det betyr også at ikke alle kan få et tilskudd.

Over samisk kulturfond gis det støtte til: litteratur, musikk, billedkunst/duodji, teaterformål, barns oppvekstvilkår og andre tiltak (blant annet samisk film). Hovedmålet med fondet er å styrke alle sidene av samisk kulturliv. I 2005 var det avsatt kr. 7 543 000 til Samisk kulturfond over Sametingets budsjett, noe som er en reduksjon på 415 000 kroner i forhold til året før.

I 2004 ble det tildelt støtte til i alt 17 litteraturrelaterte prosjekter. Det ble registrert litteratursøknader for til sammen over 12 millioner kroner, mot avsatte 1,765 millioner kroner. Dette innebærer at Sametinget bare kunne realisere 14,5 % av prosjektene sett i forhold til søknadsmassen i 2004, og tilsier at stillingen for finansiering av samisk litteratur er meget vanskelig.

Den kulturelle skolesekken er et nasjonalt utviklingstiltak for mer kunst og kultur i skolen. Tiltaket skal legge til rette for at elever i grunnskolen får lettere tilgang til kunst- og kulturuttrykk av alle slag. I juni 2003 ble det fremmet en særskilt melding om dette tiltaket, St.meld. nr. 38 (2002-2003) Den kulturelle skolesekken, og uken etter kom det en egen melding om kunst og kultur i tilknytning til grunnskolen, St.meld. nr. 39 (2002-2003) Om kunst og kultur i tilknytning til grunnskolen. De to meldingene skal utfylle hverandre og gi et samlet bilde av det grunnlaget som finnes i kultursektoren og utdanningssektoren for å utvikle tiltaket Den kulturelle skolesekken i landssammenheng, i hver enkelt skole og i kulturinstitusjonene. Sametinget ønsker å sikre og utvikle samisk innhold i Den kulturelle skolesekken og vil arbeide for at også samiske institusjoner kan få ta del i dette.

I løpet av 2002 og 2003 gjennomførte Sametinget, i samarbeid med Sámi Girječálliid Searvi/Samisk forfatterforening, et litteraturprosjekt for unge som skriver på samisk. Åtte unge skribenter fikk tildelt stipend. Både sør-, lule- og nordsamiskspråklige var representert blant disse. Stipendmottakerne gjennomførte et skrivekurs som gikk over ett år. Målet med prosjektet var å motivere og rekruttere nye samiske forfattere.

#### Utfordring

Tiltakene som er nevnt her viser at det er en generell økning av interesse for samiske kunst- og kulturtiltak, og dette er svært positivt. Den største utfordringen er imidlertid å få bevilgende myndigheter til å verdsette denne utviklingen i form av økte økonomiske bevilgninger til samiske kulturformål.

Når det gjelder driftstilskudd til de samiske bokbussene så er det spesielt to ting som er aktuelt. Det bør gjennomføres en evaluering av det samiske bokbusstilbudet i samarbeid med fylkeskommunene og andre aktuelle parter. Dette står også som et tiltak i Sametingets budsjett 2006. Her er det behov for se nærmere på tilskuddsordningen og måten den forvaltes på. Videre så må det vurderes om det er aktuelt å ta inn flere bokbuss under tilskuddsordningen som Sametinget forvalter. I første omgang er det to busser som er aktuelle: Bok- og kulturbussen i Sør-Troms som drives av Troms fylkesbibliotek i dag, og den sydsamiske bokbussen som gir et bibliotek- og kulturtilbud til det sydsamiske språkområde i Sør-Trøndelag og Hedmark. Tilbudet er en oppfølger av plan for et samlet mobilt bibliotektilbud for hele det sydsamiske språkområde. Bokbusstilbudet, koordinert av Sør-Trøndelag fylkesbibliotek, er for perioden 2004-2006 en del av et interreg-prosjekt ("Kulturbuss utan grenser") som også dekker Jämtland og Dalarna. Prosjektet finansieres av EU, Statens Kulturråd i Sverige, Sametinget og de deltakende fylkeskommuner.

Disse to bokbussene gir allerede et samisk tilbud både fordi de låner ut samisk materiale og kjører i områder med samisk befolkning, men også ved å ha ulike kulturarrangement på bussen. Det har bl.a. vært arrangert samisk forfatterbesøk på bussene. Det ville være naturlig å samle de samiske bokbussene under en ordning, og på den måten utvide og sikre det samiske bokbusstilbudet i landet.

## **Status og utfordringer for samisk bibliotekjeneste i Norge.**

### **Samisk spesialbibliotek**

Oppbygningen av Samisk spesialbibliotek (SSB) startet opp i 1950-årene da Karasjok folkeboksamling fikk tak i noen samiskspråklige bøker. I 1962 fikk biblioteket et ekstarordinært tilskudd for å bygge opp en samisk bokstamme for å gi et tilbud på nasjonalt plan, og denne litteraturen ble skilt ut i en egen avdeling finansiert av kommunen, staten og Finnmark fylke. Fra 1983 ble avdelingen et eget statsfinansiert bibliotek, men delte fortsatt sjef med folkebiblioteket. I 2000 ble biblioteket en del av Sametingets administrasjon i Karasjok.

Tjenestene til Samisk spesialbibliotek omfatter bibliotekjenester både for samer i og utenfor de tradisjonelle samiske bosettingsområder i Norge og for den øvrige befolkningen. I tillegg driver biblioteket utlånstjeneste til lånere i utlandet. Tjenestene er primært rettet mot andre bibliotek, men også enkeltlånere kan henvende seg til biblioteket. Biblioteket kjøper inn materiale slik at man har kapasitet til å forsyne de samiske bokbussene og andre bibliotek med depoter. I tillegg til de eksterne bibliotekjenestene skal biblioteket være et forvaltningsbibliotek for Sametingets politikere og ansatte.

Bibliotekets målsetting er å fremme kunnskap om samisk litteratur og kultur for samer og den øvrige befolkningen i Norge. Det skal være et kompetansesenter for samisk litteratur og samisk bibliotekjeneste, og virksomheten skal omfatte alle samiske språk og dialekter. Det skal også være en sentral institusjon innenfor det samiske biblioteksystemet og arbeide i tråd med målsettingen i lov om folkebibliotek.

Slik som tidligere nevnt så blir bibliotekets rolle og oppgaver grundig vurdert i utredningen "Samisk bibliotekjeneste. Sámi sierrabibliotehkka/Samisk spesialbibliotek mot en ny tid". I tillegg har Sametinget behandlet "Sametingsrådets redegjørelse om samiske bibliotekjenester" i 2004. Konklusjonen i sistnevnte redegjørelse er at biblioteket har for få ressurser i forhold til de utfordringene og oppgavene som er pålagt biblioteket. Etter at biblioteket ble en del av Sametinget ble det også påført nye oppgaver i form av forvaltningsbibliotek og administrativ saksbehandling.

For at biblioteket skal makte å følge utviklingen og holde seg oppdatert med hensyn til bibliotekspørsmål og i neste omgang gi råd om samiske spørsmål på området, er samarbeid med skole-, folke- og fylkesbibliotekene og andre relevante fag- og forskningsbibliotek avgjørende.

#### **Tiltak:**

I utredningen fra 1993 blir det foreslått ulike tiltak for å utvikle den samiske bibliotekjenesten. SSB skal være en aktiv formidler av samiske litteratur og kultur ved å:

- holde foredrag på konferanser og møter i regi av andre institusjoner og organisasjoner
- ha utstillinger ved konferanser og lignende
- selv arrangere kurs og konferanser
- informere om samisk litteratur og annet materiell

Mye av dette inngår i arbeidet ved biblioteket i dag, som å arrangere utstillinger, konferanser og holde foredrag, men det er fortsatt behov for mer ressurser for å bli enda mer aktiv i forhold til formidling av samisk materiale og generell informasjon om samisk bibliotekjeneste.

Det enkelte bibliotek rundt om i kommunene og i de store byene må skaffe seg informasjon om det er behov for en samisk bibliotekjeneste i deres kommune, f.eks. om det finnes samisk undervisning på skolene, samiskspråklige barn i barnehagene etc. Bibliotekene bør også skaffe seg informasjon om hvor samisk materiale

er tilgjengelig og offensivt bygge opp egne samlinger med samisk materiale ut fra behovet i den enkelte kommune.

Det bør vurderes om det skal etableres et utdanningsstipend til bibliotekansatte som ønsker å lære mer om den samiske kulturen og litteraturen. Dette vil være gunstig med tanke på å øke kompetansen i bibliotekene i forhold til å ivareta de samiske brukernes behov.

Sametinget har sagt i redegjørelsen fra 2004 at det er behov for flere samiske bibliotekarer, og at man derfor kan være mer aktive med å markedsføre yrket i forhold til elever på de samiske videregående skolene og i forhold til studentene som leser samisk på Samisk høyskole eller på Universitetet i Tromsø.

I forlengelsen med samarbeidet til fylkesbibliotekene bør det også vurderes å etablere et felles bibliotekfaglig forum hvor aktuelle bibliotekfaglige og politiske problemstillinger, spesielt med tanke på det samiske, kan fremmes og drøftes på et bredest mulig grunnlag.

### **Samisk bibliografi**

Ved Universitetsbiblioteket i Trondheim startet samisk bibliografi som et prosjekt i 1980. Det kom ut to trykte bibliografier som resultat av det arbeidet som ble gjort i Trondheim. Arbeidet ble avsluttet ved årsskiftet 1991/1992, og fra 1992 fikk Nasjonalbibliotekavdelinga i Rana ansvaret for samisk bibliografi innen rammen av Nasjonalbiblioteket. Bibliografien registrerer alt trykt materiale utgitt i Norge på samisk eller om samiske forhold. I tillegg til å omfatte bøker og andre monografier, har Samisk bibliografi også med analytter fra tidsskrifter og bøker. Mellom 500 - 700 publikasjoner blir registrert hvert år, med vekt på lokalhistorisk materiale. I dag består samisk bibliografi av omtrent 13 400 poster. Det arbeides med å utvide bibliografien til å dekke andre materialtyper enn bare papirbaserte tekster.

Nasjonalbiblioteket bruker i dag en og en halv stilling til arbeidet med samisk bibliografi. Dette er altfor lite i forhold til den mengden av samisk materiale som kommer ut hvert år i Norge. I tillegg har bibliografien et etterslep av registrering av materiale mellom 1987 og 1993, og materiale utgitt før 1945.

#### **Nordisk samisk bibliografi**

Samisk bibliografi finnes også i Sverige, Finland og Russland. Bibliografiene i de fire landene benytter ulike kriterier for utplukking av materiale og registrering av disse. I tillegg registreres de i ulike biblioteksystemer. Det har lenge vært et mål å lage en felles nordisk samisk bibliografi, og dette har siden 1990-tallet vært et pågående prosjekt. Målet med dette prosjektet er å gjøre samisk litteratur som er registrert i disse landene bedre tilgjengelig på Internett. Prosjektet sikter mot å lage en enkel søkeinnang til samiske litteraturreferanser, slik at de ulike biblioteksystemer som i dag benyttes skal kunne kommunisere med hverandre. Problemet har imidlertid vært at de ulike aktørene som har hatt ansvaret for å drive prosjektet ikke har hatt nok ressurser til dette arbeidet, og resultatet i dag er at prosjektet er gått i stå.

#### **Tiltak:**

Det bør legges til flere ressurser til arbeidet med samisk bibliografi ved Nasjonalbiblioteket i Rana slik at man også kan begynne registreringen av audiovisuelt materiale og digitale ressurser, og ikke minst registrere etterslepet av materiale slik at det blir tilgjengelig for alle.

Det må være et mål å få til et velfungerende nordisk samarbeid for å få laget en felles nordisk bibliografi. For at det skal kunne fungere er det nødvendig å velge et ansvarsbibliotek for å koordinere arbeidet, slik det har blitt gjort hittil, men det kan også være behov for at det i en periode settes en person i full stilling til å forberede prosjektet. Det har vist seg å være vanskelig å kombinere eget arbeid og et så omfattende prosjekt. Det må søkes om nordisk finansiering, og prosjektet bør ha et godt økonomisk grunnlag for å kunne løse eventuelle tekniske behov. Det er selvfølgelig også nødvendig med et formalisert samarbeid mellom bibliotekene i de fire landene.

### **Innkjøpsordning for samisk litteratur**

I 1985 ble det etablert en egen innkjøpsordning for samisk litteratur. Ordningen ble finansiert av Nordisk Ministerråd og ble administrert av Nordisk Sameråd. Formålet med ordningen var markedsføring av samisk skjønnlitteratur og man ønsket på denne måten å vekke interessen for samisk litteratur. Ordningen omfattet ca 10 titler i året og sendingene ble fordelt til bibliotek, organisasjoner og institusjoner i Norge, Sverige og Finland. Dette prosjektet ble avsluttet i 1999.

Siden prosjektet ble avsluttet har det både fra bibliotek og samiske organisasjoner vært et stort ønske om at en slik ordning kunne komme i gang igjen. Saken har også nylig vært et aktuelt tema i media da samiske forfattere fra hele Norden aksjonerte mot innkjøpspolitikken ved å hente ut all samisk litteratur fra et bibliotek.

Innkjøpsordning for samisk litteratur er et viktig tiltak både i forhold til at man er sikret et garantert salg av samisk litteratur, og en minimumssamling av samisk litteratur i bibliotekene.

#### **Tiltak:**

Det må være et mål å få til en finansieringsløsning for å iverksette en innkjøpsordning av samisk litteratur. Saken bør bli tatt opp på nordisk nivå, og det kan være aktuelt å fremme saken for Samisk parlamentarisk råd som er et samarbeidsorgan for sametingene i Norge, Sverige og Finland. Det er lagt politiske føringer for et nordisk samarbeid når det gjelder samiske litteraturtiltak både i St.meld. nr. 33 Tilleggsmelding til St.meld. nr. 55 (2000-2001) Om Samepolitikken og i "Melding om samisk kunst" som ble behandlet i Sametinget i 2005.

### **Samiske kultursentre**

I 1995 oppnevnte Samisk kulturråd et utvalg til å utarbeide en sørsamisk bibliotekplan. Her blir det foreslått at det blir etablert et Sørsamisk kompetansebibliotek ved Sijti Jarne i Hattfjelldal. Biblioteket skal ha hovedansvaret for, og være det koordinerende organ for sørsamisk litteratur. Samisk spesialbibliotek skal fortsatt ha det overordnede ansvaret også for sørsamisk litteratur, og opprettelsen av kompetansebiblioteket skal skje i nært samarbeid med Samisk spesialbibliotek.

Kultursenteret Sijti Jarne vurderer nå om biblioteket skal legges inn i de samme nye lokalene som er planlagt for Sameskolen i Hattfjelldalen. Det er laget skisse til bygg og lokaler for biblioteket, og det er søkt om finansiering til skisseprosjekt fra ABM-utvikling og Sametinget. Statsbygg står som byggeherre for Sameskolen.

Ved Ája Samisk Senter i Kåfjord er det planlagt å legge til en fylkeskommunal, regional samisk bibliotekjeneste. Denne tjenesten skal utføre oppgaver som tildels hører inn under fylkesbibliotekets ansvarsområde, men den skal også bidra til kompetanseheving når det gjelder samisk bibliotekjeneste i folke- og skolebibliotekene i området. Bibliotekjenesten er nedfelt i samarbeidsavtalen mellom Sametinget og Troms fylkeskommune, der det heter at tjenesten skal utvikles i samråd med Sametinget. Fylkeskommunen disponerer ressurser til en halv stilling, og Sametinget er blitt kontaktet for å avklare muligheten for samfinansiering.

#### **Tiltak**

Det må avklares hvordan man skal løse finansieringen av disse to sakene. Sametinget er blitt kontaktet, og sakene vil bli behandlet i Sametingssystemet.

Liv Inger Lindi  
Sametinget, 22.05.06

## Litteraturliste

Avtale om samarbeid mellom Sametinget og Troms fylkeskommune. 2003.

Gaski, Harald. Čálagovat. Sámi girjjálašvuodáhistorjá.

Hætta, Odd Mathis. Samene. Nordkalottens urfolk.

Kultur- og kirke departementet (2003). St.meld.nr. 48 (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot 2014.

Kommunal- og regionaldepartementet. St.meld. nr. 33 Tilleggsmelding til St.meld. nr. 55 (2000-2001) Om Samepolitikken.

Kultur- og kyrkjedepartementet. St.meld. nr. 38 (2002-2003) Den kulturelle skulesekken.

Samarbeidsavtale mellom Finnmark fylkeskommune og Sametinget. 2004

Samarbeidsavtale mellom Nordland fylkeskommune og Sametinget. 2006

Sametingsplanen 2002-2005.

Sametinget. Sametingets budsjett 2006. Vedtatt 7. desember 2005.

Sametingsrådets melding om samisk kunst. Sametinget 2005.

Sametingsrådets redegjørelse om samiske bibliotek tjenester. Sametinget 2003.

Samisk bibliotek tjeneste, Sámi sierrabibliotehka/Samisk spesialbibliotek mot en ny tid.

Statens bibliotektilsyn (1993). ”Reglement for folkebibliotek – veiledende retningslinjer. Gitt av Statens bibliotektilsyn og godkjent av Kulturdepartementet i brev av 6.september 1993 i medhold av lov av 20.desember 1985 nr. 108 om folkebibliotek,§4, tredje ledd.”.

Utdannings- og forskningsdepartementet. St.meld. nr. 39 (2002-2003) Om kunst og kultur i tilknytning til grunnskolen.

Vaagan, Robert. Bibliotekene og det flerkulturelle Norge. 2005

Sør-samisk bibliotekplan. Et utvalg oppnevnt i 1995 av Samisk kulturråd

Aarseth, Bjørn. Norsk samepolitikk 1945 – 1990. Målsetting, virkemidler og resultater.